

# **Beszámoló „A Szigetvár és Turbék politikai, katonai és szakrális szerepe az oszmán–Habsburg nagyhatalmi vetélkedésben és a magyarországi török berendezkedésben – tények és emlékezet” című, NKFIH K 116270 számú projekt teljesítéséről**

## **I. Összefoglaló**

Tisztáztuk a korábban Szulejmán szultán türbéje helyszínéként számon tartott Magyar-Török Barátság Park (Török temető), illetve a turbéki Segítő Szűz Mária kegytemplom létrejöttének okát, valódi történetét és emlékezetpolitikai kontextusait. Szulejmán szultán Szigetvár-turbéki zárandoktelepülésének négy fő épületét (türbe, dzsámi, derviskolostor, katonai kaszárnya) földtudományos (geodéziai felmérés, légi lézerszkennelés), non destruktív (geofizikai felmérés) és destruktív régészeti módszerekkel beazonosítottuk és feltártuk, a leleteket meghatároztuk. Elemeztük az egykori oszmán település alapításának körülményeit, meghatároztuk a kisváros szerkezetét, épületeinek funkcióját, jellegét, a lakók származását, életvitelét és anyagi kultúráját. A növény és állatvilágra vonatkozó vizsgálatok alapján kiderült, hogy a turbéki a legjelentősebb oszmán kori környezettörténeti leletanyag a Kárpát-medencében. Ezzel összességében visszaadtuk a hely világtörténeti jelentőségét.

Fontos előrelépést tettünk az 1566. évi szigetvári ostrom elemzésének területén is, mivel kutatásaink alapján ma már sokkal jobban látjuk az ostrom körülményeit és menetét. Hadszíntérrekonstrukciós vizsgálatokat végeztünk a vár, illetve az 1688–1689. évi ostromblokád sáncainál, amelynek során fémkeresőkkel több száz hadileletet gyűjtöttünk be, illetve helyeztünk el térképeken geoinformatikai módszerrel. Ezen túl két, nemzetközi viszonylatban unikálisnak számító ostromsáncot is beazonosítottunk. A vár 1566. évi és 1689. évi, valamint Turbék 1664. évi állapotáról 3D rekonstrukciót, illetve 3D animációt készítettünk.

A vizsgálatokat hazai, illetve nemzetközi konferenciákon és publikációkban ismertettük. A projekt társadalmasítása érdekében webfelületet készítettünk, ahol bemutattuk a célkitűzéseket és az eredményeket. Ez utóbbiak bővebb szakmai anyagait jelszóval védett, kutatók számára hozzáférhető adatbázisban tároljuk.

Az eredményekről a hazai és a nemzetközi média (The New York Times, Washington Post, BBC, Fox News, National Geographic, Le Figaro, Le Monde, Die Welt, Die Presse stb.) rendszeresen beszámolt. Ezen kívül a projektet és hozadékait magyar és külföldi dokumentumfilmek mutatták be és népszerűsítették (Travel Channel, HRT3, ZDF, ARTE, Discovery Channel, TRT2). A kutatócsoport időről időre nyílt napokat szervezett a feltárás helyszínére. 2019 nyarán a Janus Pannonius Múzeummal együttműködve a kutatásokat és a 2015 óta zajló feltárásokat bemutató kiállítást készítettünk, majd nyitottunk meg a szigetvári várban.

A fentebbiekkel összefüggésben jelentős eredménynek tartjuk, hogy részben kutatócsoportunk munkájának köszönhetően a szigetvári várba, a városba és környékére látogatók száma az elmúlt években több ezer fővel nőtt. Emellett megvalósulni látszik a projekt azon fő célkitűzése is, hogy „bölcsész-földrajzos” kutatásunk regionális fejlesztés alapjává váljon. Magyarország kormánya segítségével, szakértői közreműködésünkkel elkészült ugyanis az első tanulmányterv a leendő turbéki turisztikai-kulturális központról.

Az egyes teljesítési időszakokban elvégezett munkákról szóló részletes beszámoló alább olvasható.

## **II. Időszakokra bontott eredmények**

**II.1. A kutatócsoport a 2015. szeptember 1. és 2016. május 31. közötti időszakban az időarányosan betervezett munkákat elvégezte, egyes munkafázisok tekintetében meg is haladta azt. Az időszak legfőbb eredményei a következők.**

– Előzetes forráskutatást, terepbejárást és leletintenzitás-vizsgálatot követően a Szigetvár-turbéki Alsó-szőlőhegyen sor került Szulejmán szultán türbéjének beazonosítására és maradványainak kiásására. A munkálatok során kirajzolódott egy négyzetes alaprajzú, északnyugati irányból hármassal elöcsarnokon keresztül megközelíthető, kőlapokkal burkolt építmény, amelynek központi helyisége mintegy 7,8x7,8 métert tett ki. Az 1-1,5 méter vastag, kövekből és török téglából rakott falakkal bíró objektum központi részén feltárással került az egykori szimbolikus koporsó alatt lévő rablógödör. Ezt 17. század végi fosztogatók ásták ki a legendás „aranysele” után kutatva, amely a közhiedelem szerint a szultán belső szerveit tartalmazta. Mihárnak vagy minaretnek nem volt nyoma. A szerencsés módon fennmaradt és feltárt építőelemek Szulejmán szultán isztambuli mauzóleumának díszítéseivel mutattak rokonságot. Az ásatás végeztével az objektumot a magyar (és a konzulens török) kutatók birodalmi, szultáni épületként határozták meg. Az eredményekről nemcsak a hazai, de a vezető nemzetközi médiumok is beszámoltak (<http://szigetvar.btk.mta.hu/sajto>). A következő években végzett feltárások, ezzel összefüggésben pedig az épületek 17. századi forrásoknak megfelelő sorrendje minden kétséget kizáróan igazolta, hogy az egykori építmények közül 2015-ben valóban Szulejmán türbét tártuk fel elsőként.

– Geodéziai felmérés keretén belül megvalósult az egykori szulejmáni türbe-erőd védelmi árkanak, az árok futásának pontos azonosítása. A szőlők és gyümölcsösök, illetve utak által szabdaltnak az árok jól látható formában csak az egykori palánk nyugati, északi és keleti oldalán maradt fenn.

– Merevszárnyú repülőgépről végzett légi lézerszkennelésre (LIDAR) került sor a szigetvári vár, annak környezete, valamint a szulejmáni türbe-erőd közvetlen környékén. A légi lézerszkennelés jelentősen segítette a további hadszíntér-rekonstrukciós munkálatokat, adatokat szolgáltatott az egykori településhálózatról, úthálózatról, sáncárokokról, illetve a mikrodomborzatról és az antropogén beavatkozásokról.

– A Szigetvár-turbéki Alsó-szőlőhegyen, közvetlenül a türbe épületétől északnyugatra, geofizikai felméréssel beazonosítottuk a mauzóleum alaprajzához hasonló, de annál nagyobb dzsámi épületét. Szintén ekkor sikerült beazonosítani a cellás beosztású, eredetileg L alakú, majd az 1664. téli hadjárat pusztítása után U alakúra átépített szúfi derviskolostort.

– A Magyar Nemzeti Levéltárban megtörtént a diplomáciatörténeti források digitalizálása annak érdekében, hogy a kutatócsoport tagjai a Szigetvárral kapcsolatos, 1553–1568 közötti vonatkozó dokumentumokat kiértékelhessék. Első szakaszban lezajlott a Turcica állagfeldolgozása az 1564–1568 közötti időszakra, amelynek az 1566-os török hadjárat háttéréként kiemelt jelentősége volt.

– A kutatócsoport az érdeklődő kutatók és a nagyközönség tájékoztatása, az eredmények bemutatása érdekében megvalósította a projekt webfelületének fejlesztését. A webfelületen a projekt előzményeit, küldetését tüntettük fel, és a résztvevő kutatókat, az aktuális híreket és a sajtómegjelenések mutattuk be.

– Összehasonlító terepi vizsgálatra került sor 2015. október 11. és 2015. október 14. között, Pristina és Kosovo polje (Koszovó), illetve Szarajevó (Bosznia-Hercegovina) állomásokkal. Az utazás célja a projekt keretén belüli terepi kutatás és adatgyűjtés, illetve az összehasonlító vizsgálatok előrelendítése volt elsősorban I. Murad türbe-komplexuma, a Gázi Hüszrev bég-komplexum (külliye) felkeresése, valamint a kapcsolódó szakmai konzultációk által. A szakmai konzultációkat a terepi vizsgálatban résztvevő 4 fő (Fodor Pál, Hóvári János, Pap Norbert, Kitanics Máté) Magyarország koszovói nagykövetségén (Pristina, Koszovó), az I. Murad szultán-komplexumban (Kosovo polje, Koszovó); Magyarország Bosznia-hercegovinai nagykövetségén (Szarajevó, Bosznia-Hercegovina), illetve az Islamic Community-nél (Szarajevó, Bosznia-Hercegovina) folytatta le. A Gázi Hüszrev bég-dzsámi, múzeum és könyvtár munkatársai az ekkor megalapozott kapcsolat elmélyítéseként a következő évben Szigetvár-Turbékra látogattak. A feltáráson szerzett tapasztalataikról a szarajevói média is beszámolt.

– A publikációs tevékenység tekintetében kiemelhető a *Mediterrán és Balkán Fórum*ban megjelent három, a dél-dunántúli oszmán erődtípusokkal, a turbéki kegyhely történetével és a turbéki türbe előzmény-kutatásaival foglalkozó tanulmány, illetve a *Cogent Arts&Humanities* című folyóiratban közölt, a 16. századi egri és szigetvári női hős képével foglalkozó cikk.

**II.2. A 2016. június 1. és 2017. augusztus 31. közötti időszakban a kutatócsoport az időarányosan betervezett munkákat elvégezte, egyes olyan munkafázisok tekintetében pedig, mint a régészeti és tájrekonstrukciós munkák vagy a geoarchológiai vizsgálatok, túlteljesítette az előzetes terveket. Az előző időszakban megkezdett munka folytatásaként a fő eredmények a következőkben foglalhatók össze.**

– A diplomáciatörténeti források regesztázását az 1558–1563 közötti időszakkal folytattuk, a releváns dokumentumok feldolgozásának nagy része 2017. 08. 31-ig befejeződött. A regesztagyűjteményt később a projekt adatbázisába töltöttük fel (<http://szigetvar.btk.mta.hu>).

– A néprajzi kutatások terén elkészült Zrínyi Miklós és Szulejmán szultán magyarok és déli szlávok között fennmaradt népi emlékezetének feldolgozása. A kutatások során világosság vált: a Zrínyire, Szulejmánra és Szigetvárra vonatkozó néphagyomány nem egységes és nem köthető kizárólag ahhoz a társadalmi csoporthoz, amelyet a „népen” vagy a „népi kultúrán” általában értünk. A hagyományok párhuzamosak: egy részük folklór, más részük költészet; egy részük írásos, más részük szóbeli, egy részük rögzült és speciális, más részük pedig általánosan ismert monda. Ugyanígy kiemelhetjük a hagyományok Kárpát-medencei többnyelvűségét is.

– A 16–17. századi Szigetvár és Turbék lakosságával, etnikai földrajzával kapcsolatos kutatásokhoz kapcsolódóan a kutatócsoport a somogyi és baranyai bosnyákok történetének, identitásának és asszimilációjának kérdéskörével is foglalkozott, azt nemzetközi publikációban dolgozta fel. A kutatások során kiderült, hogy a bosnyák-horvátok heterogén származású csoportokból összekovácsolódott közösség. Közöttük a boszniaiak, hercegovinaiak mellett muraközi, zagorjei, somogyi horvát, rác és egykori török családokat is találunk. A 16–17. században muzulmán hiten lévők egészen a 20. századig megőrizték hódoltság kori állapotuk egyes emlékeit. Ma is találkozhatunk olyanokkal, akiknél a csoport kizárólagos identitásképző erő, egyben a horvátságtól való elhatárolódás viszonyítási pontja. Legnagyobb részük azonban a 19–20. században a magyarországi horvátságba integrálódott.

– Az emlékezetpolitikai vizsgálatok során az iszlám és a kereszténység, illetve a szimbolikus térfoglalás szigetvári vonatkozásait elemeztük. A városban és környékén a muszlim-keresztény, török-magyar szimbolikus térfoglalási aktusok számos lenyomatával találkozhatunk. A szigetvári és rigómezei csatahelyeket összehasonlítva megállapítottuk, hogy nagy érzelmi, illetve mozgósító erővel rendelkező emlékhelyekről van szó, amelynek múltjában jelentős szimbolikus történelmi eseményekkel, a jövőt illetően pedig még komoly érzelmi és politikai következményekkel számolhatunk.

– A 2015. évi kiegészítő geofizikai vizsgálatokra támaszkodva 2016. május–július folyamán megtörtént a Szulejmán szultán sírkomplexumához tartozó dzsámi teljes területének, illetve a derviskolostor északi szárnya három cellájának a régészeti feltárása. Szintén ebben az időszakban valósult meg a mintegy 5 m széles és 2,6 méter mély, a türbe-komplexumot és ezzel együtt a palánkvárat körülölelő védelmi árok beazonosítása és keresztmetszeti átvágása is. A vizsgálatok szerint egykor ennek belső, déli oldalához kapcsolódott a palánkfal, amelyet többször is megújítottak. A munkálatok során a sírkomplexumnál 16–17. századi kerámia-, porcelán- és fajansztöredékek, kályhaszemek, használati tárgyak, fémdetektoros kutatással pedig keresztény és török ezüstpénzek, ékszerek, ólomtetőlemez-darabok, illetve pisztoly-, puska- és ágyúgolyók kerültek elő. A feltárás után megtörtént az eredmények feldolgozása, kiértékelése, illetve publikálása. Az eredmények ismételten erőteljes hazai és nemzetközi visszhangot váltottak ki (<http://szigetvar.btk.mta.hu/sajto>). Ezt követően 2017. augusztus végén megkezdődött a derviskolostor fennmaradó területének feltárása is.

– Fémdetektoros kutatást végeztünk 2016 júliusától 2016 novemberéig a turbéki kegytemplomnál. Ennek során összesen 314 db 18–20. századi érme került elő. Összességében a vonatkozó forráskutatás, a geofizikai és a korábbi régészeti kutatások (2014; 1971, 2009) kiértékelése, valamint az említett fémkeresővel végzett vizsgálatok alapján egyértelműen sikerült bizonyítani, hogy a templom helyén nemhogy Szulejmán sírja nem állhatott, de annak semmilyen közvetlen török előzménye nem volt.

– A geoarcheológiai vizsgálatok célja a Szulejmán szultán sírkomplexumát védő turbéki erődítmény körül futó árok metszetének elkészítése, továbbá az árok kitöltő anyagának a vizsgálata volt. A terepi mintavételezésre 2016 júniusában, a laboratóriumi elemzésekre 2016 őszén és 2017 nyarán került sor. A Turbék pusztulása után betemetett/betemetődött árokból vett minták elemzésével a török uralom végi növény- és állatvilág összetételére lehetett következtetni, továbbá a környezeti rekonstrukcióhoz is számos információt szolgáltatott a vizsgálat sorozat. Az adatokból megállapítható volt, hogy a turbéki a legjelentősebb oszmán kori környezettörténeti leletanyag a Kárpát-medencében, és jó összehasonlítási alapot nyújt az oszmán kori várak (Pápa, Szentgotthárd) 16–17. századi objektumai betöltéseinek hasonló metodika alapján készült anyagaihoz. Minden arra mutat, hogy Turbékon egyedi, keleti jellegű növénykultúrát honosítottak meg a hódítók, amelynek párhuzamai elsősorban Boszniában és Hercegovinában keresendők.

– A geológiai vizsgálatok célja az volt, hogy a turbéki szőlőhegyen feltárt épülettromok (türbe, dzsámi, derviskolostor egy része) építőköveinek származási helyét pontosan azonosítsuk. A kőzetek vizsgálata 2016 őszén és 2016/2017 telén történt meg. Az eredmények szerint az építőanyagok döntő többsége Szigetvár 40–50 km-es körzetéből származott.

– NKFIH-projekten kívüli, plusz pénzügyi forrás felhasználásával 2016 júliusában Zond-12e GPR berendezéssel újabb kiegészítő geofizikai vizsgálatokat végeztünk a régészeti magterületen. A vizsgálat segítségével az egykori Turbékon, közvetlenül a türbétől északkeletre

sikerült kimutatni egy épület nyomait, amelyet a kutatócsoport a forrásokban szereplő kaszányaépület részeként azonosított. A felmérés eredményeiről EOVS vetületű térkép készült, amely geoinformatikai rendszerbe integrálható.

– NKFIH-projekten kívüli, plusz pénzügyi forrás felhasználásával a kutatásokkal összefüggésben 2016. szeptember 6–9. között a kutatócsoport konferenciát rendezett „Szigetvár 1566”. Emlékkonferencia Szigetvár ostroma, Nagy Szulejmán és Zrínyi Miklós halálának 450. évfordulóján/“Szigetvár, 1566”. Commemorative Conference on the Siege of Szigetvár and Süleyman the Magnificent’s and Miklós Zrínyi’s Death” címmel. A konferencia céljai között szerepelt, hogy átfogó képet adjon a Szulejmán szultán korával kapcsolatos jelenlegi tudásunkról. Ennek során kiemelt figyelmet kapott a Habsburg Birodalommal fennálló konfliktus és a magyarországi hadszíntér. A rendezvény ahhoz is keretet biztosított, hogy a meghívott külföldi előadók megismerkedjenek a hazai tudományosságnak a 16. század középső harmadára vonatkozó legfontosabb eredményeivel. A nagy sikerű konferencia élénk hazai és nemzetközi visszhangot váltott ki, több tudósítás is megjelent írásban, hangban vagy filmfelvételen. A sajtómegjelenések a projekt hivatalos honlapjának weboldalán keresztül érhetők el (<http://szigetvar.btk.mta.hu/sajto>).

– A korábban kialakított webfelület továbbfejlesztésre került, folyamatosan aktuális információkkal került kiegészítésre a kutatási eredmények láthatóvá tétele érdekében (<http://szigetvar.btk.mta.hu/>).

– A publikációs tevékenységből külön kiemelandó, hogy az NKFIH-projekt keretén belül 2015 óta folytatott kutatási eredmények összefoglalásaként 2017 májusában megjelent a *Szulejmán szultán Szigetváron – A szigetvári kutatások 2013–2016 között* című kötet. A kötetben a kutatócsoport tagjai összesen 11 tanulmányt adtak közre.

– A kutatócsoport NKFIH-projekten kívüli, plusz pénzügyi forrás felhasználásával egy 29 perc hosszúságú, a kutatások folyamatát, az eddig elért eredményeket összefoglaló dokumentumfilmet készített 2017 márciusában „Szulejmán sírkápolnája nyomában” címmel. A filmet ebben az évben Pécsen, Dombóváron, Szigetváron és Budapesten több alkalommal vetítették. A projekt társadalmasítása és nemzetköziesítése érdekében a dokumentumfilmet feltettük a youtube videómegosztó portálra – úgy, hogy ahhoz angol és török felirat is készült (<https://www.youtube.com/watch?v=bRXSUzshhyM&t=3s>).

### **II.3. A kutatócsoport 2017. szeptember 1. és 2018. augusztus 31. között a következő munkát végezte.**

– 2017 szeptemberében Turbék-szőlőhegyen NKFIH-forrásból és más pénzügyi források bevonásával folytatódott a halveti derviskolostor ásatása a nyugati átkötő és a déli szárny celláinak feltárásával. Az ásatás – a kolostor esetében – igazolta Esterházy Pál 1664. évi turbéki helyszínrajzának és az 1689. évi, de csak 2018-ban előkerült Leandro Anguissola-féle vázlatrajznak a hitelességét, egyben a vázlatrajzok közti különbséget. A vizsgálatok szerint ugyanis a kolostor déli szárnya valóban csak 1664 után, hozzáépítéssel készült el. A feltárás során a kolostor 9 helyiségét kutattuk meg. Ezek közül az északnyugati nagyterem a rituális szertartások helyszíne volt, a többi helyiség lakófunkcióval bírt. A nyugati szárny középső helyiségében nagyobb mélységű beásás mutatkozott, jelentős leletanyaggal. A mintegy 80–90 cm vastag falak gerendafészekesek, a belső padlószintek döngöltek, helyenként pedig habarcsborításúak voltak. A feltárás területéről szemeskályhák és a mindennapi élet használati

tárgyai kerültek elő: oszmán és keresztény pénzérmék, vascsatok, kerámiatöredékek, üvegtöredékek, izniki fajansztöredékek, pipák, dobókockák, fúrók, kések, borotvák, sarkantyúk, cipőpatkók, ólom-illesztékek, ólomlemez-töredékek és puszkagolyók.

– A diplomáciatörténeti források ügyében megtörtént a kapcsolattörténetre vonatkozó releváns olasz nyelvű forrásanyag felkutatása, ebből pedig magyar nyelvű regeszták készítése. Az 1557-es évre és az 1564–1566-os periódusra 146 dokumentum feldolgozásával 124 regeszta készült el. A regeszta-gyűjteményt később a projekt adatbázisába töltöttük fel (<http://szigetvar.btk.mta.hu/>). A felhasználónévvel és jelszóval rendelkező kutatók a továbbiakban megfelelő hivatkozással felhasználhatják azt a vizsgálataikhoz.

– Bécsi kutatás alapján megtörtént a titkos tanácsi ülésjegyzőkönyvek (Protocolla rerum resolutarum) további két kötetének (20b, 26b) fotózása. Ezek a diplomáciai iratforgalom, iratkezelés és döntéshozatal folyamataiba engednek bepillantást. A kutatás kiterjedt az Ungarische Akten, Allgemeine Akten sorozat 27 csomójának darabszintű átnézésére is, amelyből kiemelendő az 1553-as fegyverszünet megkötésének iratanyaga. Az Ungarische Akten, Allgemeine Akten sorozat közbeeső részeiből is számos vonatkozó irat került elő, rendszeresen szerepel pl. a követségek útnak indításával kapcsolatos levelezés. Előfordul még a Magyar Tanáccsal való iratváltás török ügyekben, az uralkodó és a kormányzásban segítő főhercegek közötti iratváltás, az 1562-es béke példányai, illetve Cserenkó beszámolója Szigetvár 1566-os ostromáról. Az Udvari Haditanács fondjában (Hofkriegsakten) a segédletek alapján 35 vonatkozó iratot sikerült azonosítani, belőlük az Udvari Haditanácsnak a török diplomácia intézésében játszott szerepe rajzolódik ki. Nagy jelentőségű a hadjáratok iratanyagát tartalmazó gyűjtemény, az Alte Feldakten, ahol mindenekelőtt Malvezzi császári rezidens követ 1554-es visszaútjához kapcsolódó iratanyagokat sikerült feltárni. A török diplomácia pénzügyi oldalához szolgált adatokat az Udvari Kamara levéltárában kialakult Reichsakten állag, amelynek 3 csomóját néztük át. Az eredeti munkaterven felül átnéztük a Staatskanzlei, Schiffreschlüssel sorozatot is, ahol néhány titkosírás-jelkulcs szerepelt. A fent említett állagokból mintegy 500 iratfotó készült. A regeszták készítése mindezek alapján zajlik.

– Elkezdődött egy olyan dokumentumkötet összeállítása (Fodor Pál és Dorogi Ilona végzi), amelyben a türbe-komplexummal kapcsolatos legfontosabb oszmán-török források kapnak helyet: a birodalmi tanács rendeletei, különféle zsoldlisták, a szigetvári szandzsák részletes összeírása 1579-ből, továbbá a Szokollu Mehmed nagyvezír vallási alapítványairól készült összeírások vonatkozó részei. A források felkutatása, kiválogatása és átírása megtörtént, jelenleg a török szövegek fordítása és jegyzetelése zajlik. Az iratok eredeti nyelven (latin betűs átírásban) és magyar fordításban kerülnek közlésre. A kötet várhatóan 2019 végén jelenik meg.

– A néprajzi vonatkozású kutatásokban és a Szigetvár és Turbék lakosságával, etnikai földrajzával kapcsolatos kutatásokhoz kapcsolódóan tovább folytattuk a baranyai bosnyákok történetével, identitásával és asszimilációjával kapcsolatos kérdések vizsgálatát, feldolgozását. Megkezdődött a szigetvári anyakönyvek bosnyák migrációs vonatkozásainak feltárása, valamint a Szigetváron élő idős bosnyákokkal való interjúzás. A videó- és hangformátumban is rögzített interjúkat a projekt adatbázisába töltöttük fel. A szigetvári bosnyákokról szóló, hiánypótló tanulmány várhatóan 2019 telén, a „Szulejmán szultán Szigetváron – A szigetvári kutatások 2017–2019 között” című, szerkesztés alatt álló kötetben jelenik majd meg.

– Az MTA Atommagkutató Intézet Hertelendi Ede Környezetanalitikai Laboratóriumában C14-es vizsgálatra került sor 4 db, a türbe-erődöt határoló árokból vett mintára vonatkozóan. A szenült szerves maradványokat a környezettörténeti vizsgálatok keretén belül lefolytatott

turbéki vizsgálat során nyertük ki. A betöltésből/betöltődésből vett mintákról bebizonyosodott, hogy a 17. századra datálhatók.

– A kutatócsoport előzetes megbeszéléseken kijelölte a következő időszak hadszíntérkutatásában megvalósítandó feladatok körét, egyben költség-átcsoportosítás jóváhagyását követően beszerezte az ezekhez szükséges eszközöket is (1 db fémkereső-műszer, 1 db terepi GPS; 1 db laptop).

– A hadszíntérkutatás kiegészítése és magasabb szintre emelése érdekében újrarendeltük és sorról sorra újraértelmeztük az 1566. évi ostrom legfontosabb elbeszélő forrásait: Cserenkó Ferenc horvát nyelvű, illetve Budina Sámuel Cserenkó szövege alapján készült és kiegészített latin, majd latinból németre fordított munkája. A szövegelemzés alapján új 3D-s rekonstrukció készült. A legújabb eredményeket felvonultató kötet, amelynek ekkor zajlik a szerkesztése, alapvetően átírja az ostromról kialakult eddigi elképzeléseket.

– Kitartó munkával sikerült elérni, hogy a 2016-ban Pécsen rendezett nagy nemzetközi konferencia előadói mindnyájan leadják tanulmánytá fejlesztett, jegyzetekkel ellátott szövegeiket. Megtörtént az írássok angol nyelvű lektorálása és szakmai szerkesztése. Lezajlott a kontrollszerkesztés és a tanulmányok tördelése is. A leideni Brill Kiadóval kötött szerződés alapján a kötet (munkacíme: *The Battle for Central Europe: The Siege of Szigetvár and the Death of Süleyman the Magnificent and Nicholas Zrínyi [1566]*) kiadására a Brill és az MTA BTK szerződést kötött.

– Megtörtént a tervezett webes elérésű, magyar nyelvű felhasználói felülettel rendelkező térinformatikai adatbázis fejlesztése és elkészítése a történeti, történeti földrajzi és régészeti kutatásokhoz kapcsolódóan. Az adatbázis felhasználói névvel és jelszóval védett, így a webfelületen keresztül (<http://szigetvar.btk.mta.hu/>) csak engedéllyel hozzáférhető

– Széles körű digitalizálási munka kivitelezése valósult meg releváns könyvtári, levéltári és múzeumi nyomtatott, papíralapú anyagok, filmek, videók, hanganyagok, történeti és recens fotók összegyűjtésével, beszerzésével és készítésével. A digitalizálási munka a projekt keretén belül beszerzett szakkönyvek egy részét is érintette. A felsorolt tartalmakat feltöltöttük a projekt adatbázisába. Ezzel lehetővé vált a felhasználónévvel és jelszóval rendelkező kutatók számára, hogy tanulmányozzák és megfelelő hivatkozással felhasználják a projekt eredményeit.

– A projekt bemutatására a szakmai közönség részére – NKFIH és egyéb pénzügyi források bevonásával – Bükön, Pécsen, Prágában, Famagustában és New Orleans-ban került sor. Az eredmények társadalmosítása érdekében az ismeretterjesztő előadásokon túl elsősorban középiskolásoknak és oktatóknak (Óbudai Gimnázium, Pécsi Református Kollégium Gimnáziuma stb.) helyszíni bejárásokat tettünk lehetővé, illetve filmvetítéseket szerveztünk. A filmvetítéseken a kutatócsoport közreműködésével készített 30 perc hosszúságú „Szulejmán sírkápolnája nyomában” (<https://www.youtube.com/watch?v=FI11i1Zvdcc>) című dokumentumfilmet Pécsen, Budapesten, Mohácson, Kaposváron és Szekszárdon, míg az 50 perc hosszúságú „Szulejmán titok” ([https://www.youtube.com/watch?v=jPqzE\\_VMm64](https://www.youtube.com/watch?v=jPqzE_VMm64)) című filmet Budapesten, Esztergomban, Pécsen és Szigetváron mutattuk be a közönségnek, beszélgetésekkel egybekötve. Szintén a társadalmosítást szolgálta, hogy a kutatócsoport csatlakozott a „Szigetvár mint a kereszténység védőpajzsa” című szigetvári hagyományörző és turisztikai workshop-hoz, ahol tájékoztatta a helyi és a megyei aktorokat, érdeklődőket a kutatás állásáról és a jövőbeli tervekről.

**II.4. A kutatócsoport a projekt megvalósítása során 2015. szeptember 1-től 2018. augusztus 31-ig a tervezettnél is több eredményt ért el, ez azonban több feladatot is eredményezett. Ennek érdekében a kutatócsoport egy év hosszabbítást kért és kapott, amely során 2018. szeptember 1-től 2019. augusztus 31-ig az alábbi eredményeket tudta felmutatni.**

– A 2016-ban Pécsen rendezett nagy nemzetközi konferencia angol nyelvű tanulmányai a Brill Kiadó és a Bölcsészettudományi Központ közös kiadásában jelentek meg 2019 elején a *The Battle for Central Europe: The Siege of Szigetvár and the Death of Süleyman the Magnificent and Nicholas Zrínyi (1566)* című kötetben. A 28 tanulmányból álló kötet egyszerre kínál áttekintést a két vetélkedő nagyhatalom, az Oszmán és a Habsburg Birodalom helyzetéről, céljairól, pénz- és hadügyeiről stb., a magyarországi végvárrendszerekről, Szigetvár ostromának és a főhősök halálának történetéről és emlékezetéről. Mint ilyen, páratlan tablót nyújt a 16. század egyik legfontosabb civilizációs összeütközéséről, és nagyban hozzájárul a korabeli Magyar- és Horvátország valódi szerepének nemzetközi megismertetéséhez.

– A Bölcsészettudományi Kutatóközpont gondozásában a 2017–2018-ban még munka alatt álló, a hadszíntérkutatáshoz közvetlenül is kapcsolódó, fentebb említett tanulmánykötet 2019-ben került kiadásra *Szigetvár 1566. évi ostromának igaz története* címmel. A kötet gerincét az az ostrom részletes történetét új megvilágításban bemutató tanulmány adja, illetve Cserenkó Ferenc horvát nyelvű ostromtörténetének, valamint Budina Sámuel latin és német nyelvű munkájának jegyzetelt újrafordítása is, számos újszerű illusztráció kíséretében.

– A kutatócsoport megnyugtató választ kívánt adni arra a kérdésre is, hogy pontosan mikor épült és ki építette a türbét, illetve a palánkon belüli egyéb épületeket. A Századokban megjelent „Mikor épülhetett Szulejmán szultán Szigetvár melletti sírkápolnája” című tanulmányban megállapításra került, hogy a türbe és a kaszaba építésével kapcsolatos fő forrásaink a következők: 1. hivatalos magyar–Habsburg jelentések, levelek (például katonák és követek levelei); 2. az úgynevezett mühimme defterikben („fontos ügyek regisztrumai”-ban) fennmaradt szultáni tanácsi rendeletek; 3. a szigetvári szandzsák 1579. évi összeírása és különböző zsolddefterek; 4. Szokollu Mehmed pasa vallási alapítványainak „alapító okiratai” (*vakfiye, vakıfıname*). Szulejmán szultán szigetvári (pontosabban zsidóti-szemlőhegyi) türbéje 1574 tavaszán még nem épült meg. Minden valószínűség szerint ez év második felében vagy a következő év elején fogtak hozzá a kivitelezéshez. Mindent figyelembe véve inkább III. Murádot kell a türbe tényleges építetőjének tartani, még ha a koncepció talán Szelim és Szokollu Mehmed együttműködésében született is meg. A korábbiakhoz képest egy újabb motiváció is felmerült a türbe-város kialakítása kapcsán: a „Türbe palánkja” Murád szultán Szokollu Mehmed fölötti hatalmának megszilárdítását, az ő gyámkodásától való megszabadulását is szimbolizálhatta.

– Végéhez ért a Habsburg-oszmán diplomáciai kapcsolatok iratanyagának regesztázása a teljes vállalt időszakra (1553–1568). Ennek során közel 400 oldalnyi magyar nyelvű regeszta készült, többnyire latin, valamint német, olasz, spanyol dokumentumokból, amely egyelőre digitális formában érhető el. A regesztagyűjtemény egyúttal egy későbbi, válogatott teljes szövegű kiadás alapjául szolgálhat, amely csatlakozna a Habsburg-oszmán diplomáciai forrásanyag eddig 1552-ig feldolgozott teljes szövegű kiadásához. A regesztagyűjteményt a projekt adatbázisába töltöttük fel (<http://szigetvar.btk.mta.hu>).

– A kutatócsoport részben a hadszíntér-rekonstrukcióhoz is kapcsolódva egy fontos adósságot pótol, amikor 2019-ben tanulmányokban elemezte a magyar és a török emlékezetpolitika 20. századi változásait, a kulturális diplomáciai törekvéseket, a szigetvári Magyar-Török Barátság Park létrejöttének és kiépülésének körülményeit, általában pedig a helyszínt mint a magyar-török kapcsolatok fontos lakmuspapírját. Bemutatta azok a törekvéseket is, amelyek végül a szigetvári emlékhelyek mára kialakult rendszeréhez és a park mai jellegének kialakulásához vezettek. Az elemzések rövidebb verziója tanulmánykötetben jelent meg 2019-ben, magyar nyelven, „A szigetvári Magyar-Török Barátság Park létesítése és kijelölésének körülményei” címmel. Az ehhez képest jelentősen kibővített angol változat várhatóan 2019-ben jelenik meg a *Journal of Modern Turkish History* nevű török folyóiratban, ahol már elfogadták közlésre.

– A hadszíntérkutatás-vizsgálat ebben az időszakban kiemelt szerepet kapott, és fontos eredményeket hozott. 1566 és 1689 között három (1566, 1664, 1688–1689) jelentősebb hadi esemény történt Szigetváron, amelynek lenyomatai jelentős hatással voltak a tájra, erőteljesen alakították a „military landscape”-et. A kutatás során megvizsgáltuk az 1566., az 1664. évi hadi eseményeket, illetve az 1688–1689. évi ostromblokád körülményeit. Geoinformatikai, hadtörténeti és régészeti vizsgálatokra támaszkodva elkészítettük a vár és környezete 1566. és 1688–1689. évi, illetve a turbéki palánkvár és környezete 1688–1689. évi hadszíntérrekonstrukciós és környezeti modelljeit. 2019. február elejétől 2019 júliusának végéig rendkívül intenzív terepmunkát végeztünk. A terepmunka egyrészt a vár északkeleti, északi és északnyugati környezetére irányult, másrészt az 1688–1689. évi ostromblokád keresztény sáncainak területére. Ez utóbbi terület lehatárolását a Leandro Anguissola hadmérnök által készített ismert és újonnan előkerült 1689. évi ostromblokád-vázlatrajzok alapos elemzésével, illetve geoinformatikai vizsgálatok segítségével végeztük el. A terepi kutatásokon fémdetektoros felmérést is végeztünk, amelynek során több száz lövedék, ágyúgolyók, érmék és 16–17. századi használati tárgyak kerültek elő. A várnál felkutatott lövedékek és ágyúgolyók szóródása, intenzitása alkalmas a szintén a jelenlegi NKFIH-projektben készített 1566. évi ostrom források alapján rekonstruált eseményeinek egybevetésére, illetve további következtetések levonására. Már most is fontos hozadék ugyanakkor, hogy a források alapján rekonstruált, faltörő ostromütegek helyéhez képest máshol, a vár északkeleti oldalánál is előkerült faltörésre alkalmas, nagyméretű ágyúgolyó. Meg kell jegyeznünk, hogy az előkerült lövedékek egy része feltehetőleg a Rákóczi-szabadságharchoz köthető, így a kutatási időintervallum a továbbiakban a 18. századra is kitolható. A hadszíntérkutatás terepi vizsgálatának legfontosabb, nemzetközi szinten is a tudományos érdeklődést felkeltő hozadéka két 1688–1689. évi ostromsánc egyértelmű beazonosítása a turbéki temetőtől északkeletre. A hasonló, beépítetlen környezetben lévő, nagyszámú leletanyaggal bíró ostromsáncok kutatása ugyanis Európában is egyedülállónak számít. Ezért mindenképpen szükséges a terepi vizsgálatok további folytatása a vár mellett az ostromsáncoknál is. A terepi vizsgálatokhoz kötötten lövedékvizsgálatra is sor került, illetve fénykép- és videódokumentáció készült. A kiemelt leletekről nemcsak fotók készültek, hanem 3D fotók is. A 2015 óta Szigetváron és Turbékon folyó kutatások alapján elkészült Sziget, a szigeti vár 1688–1689. évi, illetve Turbék 1664. évi animációja is.

– NKFIH-projekten kívüli, egyéb pénzügyi forrás bevonásával a 2019. májusban kezdődő újabb régészeti feltárások már elsősorban az U alakú derviskolostor átkötő szárnyának végére, illetve a déli szárnyra irányultak. Az átkötő szárny végén feltártunk egy pinceként azonosított objektumot is, amelyben különösen sok lelet, köztük egész kályhaszemek és egész korsók is előkerültek. 1664 nyarán, amikor Evlia Cselebi török világutazó meglátogatta a helyet, építkezésekről számolt be. Ekkor épülhetett fel az említett déli szárny, amely az előkerült leletek szerint is az előkelő vendégek elszállásolására szolgált a türbe közelében. A

legjelentősebb vendég Kara Musztafa nagyvezír volt, aki 1683-ban jött el a türbéhez, amikor Bécs felé haladt, hogy ostrom alá vegye. A kolostoron kívül 2019 nyarán több helyütt is átvágtuk az egykori kerítőárkot, és megvizsgáltuk a belülről hozzá kapcsolódó részeket is. Így megfigyelhetők voltak a palánk cölöpsorai, illetve az erőd észkeleti sarkánál a palánkfal és az árok fordulórésze.

Esterházy Pál, a későbbi nádor, 1664-ben a téli hadjárat idején feltüntetett a komplexum alaprajzában egy katonai barakkot is. A 2019-es nyári kutatási szezonban ezt a türbétől kis távolságban északra fekvő, kő- vagy téglalap nélküli épületet szintén sikerült feltárni azon a helyen, ahol Esterházy jelölte. Ezzel a sírkomplexum centrumterületének utolsó hiányzó mozaikja is a helyére került. A feltárások, illetve a munkák lezárása ismét jelentős sajtóvisszhangot váltott ki (<http://szigetvar.btk.mta.hu/sajto>). A kutatásokról és a 2015 óta zajló feltárásokról 2019 augusztusában és szeptember elején a Janus Pannonius Múzeummal való közös együttműködésben NKFIH-projekten kívüli forrásból kiállítást készítettünk és nyitottunk meg a szigetvári várban.

### **III. Hazai és nemzetközi publikációk listája (kizárólag azok a publikációk, amelyeknél feltüntetésre került az NKFIH mint a projekt támogatója)**

Ágoston, Gábor: Ottoman and Habsburg Military Affairs in the Age of Süleyman the Magnificent. In: Fodor, Pál (ed.): The Battle for Central Europe. The Siege of Szigetvár and the Death of Süleyman the Magnificent and Nicholas Zrínyi (1566). Leiden – Boston, Brill, 2019. pp. 287–307.

B. Szabó, János: The Ottoman Conquest in Hungary: Decisive Events (Belgrade 1521, Mohács 1526. Vienna 1529, Buda 1541) and Results, In: Fodor, Pál (ed.): The Battle for Central Europe. The Siege of Szigetvár and the Death of Süleyman the Magnificent and Nicholas Zrínyi (1566). Leiden – Boston, Brill, 2019. pp. 263–275.

Barbarics-Hermanik, Zsuzsa: The Entangled Memory of the Battle of Sziget (1566) in Early Modern Europe. In: Fodor, Pál (ed.): The Battle for Central Europe. The Siege of Szigetvár and the Death of Süleyman the Magnificent and Nicholas Zrínyi (1566). Leiden – Boston, Brill, 2019. pp. 479–507.

Bojtos Anita: Méltó ellenfelek: Zrínyi Miklós és Szulejmán szultán a népi emlékezetben. In: Pap Norbert – Fodor Pál (szerk.): Szulejmán szultán Szigetváron. A szigetvári kutatások 2013–2016 között. Pécs, Pannon Castrum Kft., 2017. pp. 243–273.

Börekçi, Günhan: The Memory of Szigetvár and Sultan Süleyman in Ottoman/Turkish Culture. In: Fodor, Pál (ed.): The Battle for Central Europe. The Siege of Szigetvár and the Death of Süleyman the Magnificent and Nicholas Zrínyi (1566). Leiden – Boston, Brill, 2019. pp. 523–538.

Emecen, Feridun: Ottoman Politics in the Reign of Sultan Süleyman: Government, Internal Politics and Imperial Expansion. In: Fodor, Pál (ed.): The Battle for Central Europe. The Siege of Szigetvár and the Death of Süleyman the Magnificent and Nicholas Zrínyi (1566). Leiden – Boston, Brill, 2019. pp. 9–20.

Ezquerro, Alfredo Alvar: Intangible Cultural Exchanges: Christendom's Eastern Frontier as Seen by Philip II's Ambassador Chantonnay (1566). In: Fodor, Pál (ed.): The Battle for Central Europe. The Siege of Szigetvár and the Death of Süleyman the Magnificent and Nicholas Zrínyi (1566). Leiden – Boston, Brill, 2019. pp. 241–260.

Fazekas, István: The Central European Habsburg Monarchy in the Middle of the Sixteenth Century – Elements of Cohesion and Division. In: Fodor, Pál (ed.): The Battle for Central Europe. The Siege of Szigetvár and the Death of Süleyman the Magnificent and Nicholas Zrínyi (1566). Leiden – Boston, Brill, 2019. pp. 179–192.

Fodor Pál – Pap Norbert: Szulejmán szultán szigetvári sírkápolnája nyomában – a kutatástól a közpolitikáig. In: Pap Norbert – Fodor Pál (szerk.): Szulejmán szultán Szigetváron. A szigetvári kutatások 2013–2016 között. Pécs, Pannon Castrum Kft., 2017. pp. 9–23.

Fodor Pál – Pap Norbert: Szulejmán szultán szigetvári sírkápolnája nyomában. In: Magyar Tudomány, 2016/9. pp. 1057–1066.

Fodor, Pál (ed.): The Battle for Central Europe: The Siege of Szigetvár and the Death of Süleyman the Magnificent and Nicholas Zrínyi (1566). In: Leiden, Boston, Hollandia, Budapest, Magyarország: Koninklijke Brill NV., Hungarian Academy of Sciences, Research Centre for the Humanities 2019. pp. 569.

Fodor Pál (szerk.) – Kelenik József – Petneházi Gábor (Fordító) – Sokcsévits Dénes (Fordító) – Tomek Iván (Fordító): Szigetvár 1566. évi ostromának igaz története. Budapest, MTA BTK, 2019. 210 p.

Fodor Pál: Minek is az igaz története? Egy "félreértett ostrom". In: Fodor Pál (szerk.): Szigetvár 1566. évi ostromának igaz története. Budapest, MTA BTK, 2019. pp. 7–12.

Fodor Pál: Szigetvár 1566. évi ostroma az előzményektől a következményekig. In: Magyar Tudomány, 2016/9. pp. 1041–1047.

Fodor Pál: Szigetvár 1566. évi ostroma. Az előzményektől a következményekig. In: Jánosi Zoltán (szerk.): Emlékpajzs Szigetvárnak. Budapest, Magyar Napló, 2016. pp. 60–67.

Fodor, Pál–Pap, Norbert: In Search of the Tomb of Sultan Süleyman in Szigetvár. In: Acta Orientalia Academiae Scientiarum Hungaricae LXXI. 2018/2. pp. 179–195.

Fodor, Pál: Introduction. In: Fodor, Pál (ed.): The Battle for Central Europe. The Siege of Szigetvár and the Death of Süleyman the Magnificent and Nicholas Zrínyi (1566). Leiden – Boston, Brill, 2019. pp. 1–6

Fodor Pál: Mikor épülhetett Szulejmán szultán Szigetvár melletti sírkápolnája? In: Századok 153 évf. 3. sz. pp. 609–618

Gárdonyi Máté: A turbéki kegyhely és a Segítő Szűzanya tisztelete. In: Mediterrán és Balkán Fórum, 2015/IX: 2 pp. 34–44.

Gyenizse Péter – Baranyai Edina – Bertók Gábor – Bognár Zita – Dezső József – Halmai Ákos – Hámosi Zoltán – Sandó Norbert – Sebe Krisztina – Sümegi Pál – Szabó Szilárd – Tomor Pál – Tóth Tamás: A természettudományos vizsgálatok célja és módszertana Turbék zárandokváros és környéke kutatásában (2013–2016). In: Pap Norbert – Fodor Pál (szerk.): Szulejmán szultán Szigetváron. A szigetvári kutatások 2013–2016 között. Pécs, Pannon Castrum Kft., 2017. pp. 163–176.

Hancz Erika: Nagy Szulejmán szultán szigetvári türbe-palánkjának régészeti feltárása (2015–2016). In: Pap Norbert – Fodor Pál (szerk.): Szulejmán szultán Szigetváron. A szigetvári kutatások 2013–2016 között. Pécs, Pannon Castrum Kft., 2017. pp. 89–130.

Hegyi, Klára: Ottoman Defence System in Hungary, In: Fodor, Pál (ed.): The Battle for Central Europe. The Siege of Szigetvár and the Death of Süleyman the Magnificent and Nicholas Zrínyi (1566). Leiden – Boston, Brill, 2019. pp. 309–319.

Hóvári János – Fodor Pál: Szigetvár 1566. évi ostroma, Zrínyi Miklós és Szulejmán szultán halála 450 év távlatában. In: Magyar Tudomány, 2016/9. pp. 1026–1029.

Hóvári János: Moháctól Szigetvárig 1526–1566. Gyász és megdicsőülés a magyar történetírásban és a nemzeti emlékezetben. In: Pap Norbert – Fodor Pál (szerk.): Szulejmán szultán Szigetváron. A szigetvári kutatások 2013–2016 között. Pécs, Pannon Castrum Kft., 2017. pp. 197–204.

Hóvári János: Moháctól Szigetvárig 1526–1566. Gyász és megdicsőülés a magyar történetírásban és nemzeti emlékezetben. In: Jánosi Zoltán (szerk.): Emlékpajzs Szigetvárnak. Budapest, Magyar Napló, 2016. pp. 33–40.

Imber, Colin: Law and Legislation under Süleyman I. In: Fodor, Pál (ed.): The Battle for Central Europe. The Siege of Szigetvár and the Death of Süleyman the Magnificent and Nicholas Zrínyi (1566). Leiden – Boston, Brill, 2019. pp. 93–114.

Karbić, Damir: The Memory of Nicholas IV of Zrin and the Battle of Szigetvár in Croatia and the Balkans. In: Fodor, Pál (ed.): The Battle for Central Europe. The Siege of Szigetvár and the Death of Süleyman the Magnificent and Nicholas Zrínyi (1566). Leiden – Boston, Brill, 2019. pp. 509–521.

Kelenik József: A híres szigeti vár bevételének Históriaja... 1568. In: Fodor Pál (szerk.): Szigetvár 1566. évi ostromának igaz története. Budapest, MTA BTK, 2019. pp. 177–200.

Kelenik József: Sziget ostroma 1566-ban. In: Fodor Pál (szerk.): Szigetvár 1566. évi ostromának igaz története. Budapest, MTA BTK, 2019. pp. 13–110.

Kelenik, József: The Sieges of Szigetvár and Gyula, 1566. In: Fodor, Pál (ed.): The Battle for Central Europe. The Siege of Szigetvár and the Death of Süleyman the Magnificent and Nicholas Zrínyi (1566). Leiden – Boston, Brill, 2019. pp. 397–410.

Kitanics Máté – Hancz Erika – Tóth Tamás – Pap Norbert: A turbéki kegytemplom török előzményének kérdése. In: Történelmi szemle, 2017/1. pp. 1–18.

Kitanics Máté – Hancz Erika – Tóth Tamás – Pap Norbert: A turbéki kegytemplom török előzményének kérdése. In: Pap Norbert – Fodor Pál (szerk.): Szulejmán szultán Szigetváron. A szigetvári kutatások 2013–2016 között. Pécs, Pannon Castrum Kft., 2017. pp. 177–195.

Kitanics Máté – Pap, Norbert – Szabó, Róbert: A szigetvári Magyar-Török Barátság Park létesítése és kijelölésének körülményei. In: Pap Norbert – Domingo Lilón – Szántó Ákos (szerk.) A tér hatalma - a hatalom terei: Tanulmánykötet a 70 éves Szilágyi István professzor tiszteletére. Pécs, PTE TTK, 2019. pp. 217–224.

Korpás, Zoltán: Habsburg Dynastic Politics and Empire Building during Charles V's Reign. In: Fodor, Pál (ed.): The Battle for Central Europe. The Siege of Szigetvár and the Death of Süleyman the Magnificent and Nicholas Zrínyi (1566). Leiden – Boston, Brill, 2019. pp. 163–177.

Kovács Gyöngyi: Osmanische Festungen in Südtransdanubien. Zur Erforschung von Szigetvár-Turbék. In: Ungarn Jahrbuch XXXIII. 2018. pp. 263–281.

Kovács Gyöngyi: Oszmán erődítmények a Dél-Dunántúlon – Gondolatok Szigetvár-Turbék régészeti kutatása előtt. In: Mediterrán és Balkán Fórum, 2015/IX: 2 pp. 20–33.

Kovács Gyöngyi: Oszmán erődítmények a Dél-Dunántúlon. Gondolatok Szigetvár-Turbék régészeti kutatásához. In: Pap Norbert – Fodor Pál (szerk.): Szulejmán szultán Szigetváron. A szigetvári kutatások 2013–2016 között. Pécs, Pannon Castrum Kft., 2017. pp. 49–66.

Krstić, Tijana: State and Religion, “Sunnitization” and “Confessionalism” in Süleyman’s Time. In: Fodor, Pál (ed.): The Battle for Central Europe. The Siege of Szigetvár and the Death of Süleyman the Magnificent and Nicholas Zrínyi (1566). Leiden – Boston, Brill, 2019. pp. 65–91.

Moačanin, Nenad: The Ottoman Conquest and Establishment in Croatia and Slavonia, In: Fodor, Pál (ed.): The Battle for Central Europe. The Siege of Szigetvár and the Death of Süleyman the Magnificent and Nicholas Zrínyi (1566). Leiden – Boston, Brill, 2019. pp. 277–286.

Necipoğlu, Gülru: The Aesthetics of Empire: Arts, Politics and Commerce in the Construction of Sultan Süleyman’s Magnificence. In: Fodor, Pál (ed.): The Battle for Central Europe. The Siege of Szigetvár and the Death of Süleyman the Magnificent and Nicholas Zrínyi (1566). Leiden – Boston, Brill, 2019. pp. 115–159.

Özvar, Erol: Transformation of the Ottoman Empire into a Military-Fiscal State: Reconsidering the Financing of War from a Global Perspective. In: Fodor, Pál (ed.): The Battle for Central Europe. The Siege of Szigetvár and the Death of Süleyman the Magnificent and Nicholas Zrínyi (1566). Leiden – Boston, Brill, 2019. pp. 21–63.

Pálffy, Géza: Hungary, Vienna and the Defence System against the Ottomans in the Age of Süleyman. In: Fodor, Pál (ed.): The Battle for Central Europe. The Siege of Szigetvár and the Death of Süleyman the Magnificent and Nicholas Zrínyi (1566). Leiden – Boston, Brill, 2019. pp. 321–337.

Pap Norbert – Fodor Pál (szerk.): Szulejmán szultán Szigetváron. A szigetvári kutatások 2013–2016 között. Pécs, Pannon Castrum Kft., 2017, 299 p.

Pap Norbert – Fodor Pál: Elősző. In: Pap Norbert – Fodor Pál (szerk.): Szulejmán szultán Szigetváron. A szigetvári kutatások 2013–2016 között. Pécs, Pannon Castrum Kft., 2017. pp. 6-7.

Pap Norbert – Kitanics Máté – Gyenizse Péter – Hancz Erika – Bognár Zita – Tóth Tamás – Hámori Zoltán: Turbék oszmán városának azonosítása, történeti földrajzi, geofizikai és régészeti vizsgálatok. In: Cserny Tamás – Alpek B. Levente (szerk.): HUNGEO 2017: „Bányászat és környezet – harmóniában.” Magyar földtudományi szakemberek XIII. világtalálkozója: program és előadás kivonatok. Budapest: Magyarhoni Földtani Társulat, 2017. pp. 62.

Pap Norbert – Kitanics Máté – Gyenizse Péter – Hancz Erika – Bognár Zita – Tóth Tamás – Hámori Zoltán: Nagy Szulejmán szigetvári türbéje: történeti, geofizikai és régészeti vizsgálatok. In: Pap Norbert – Fodor Pál (szerk.): Szulejmán szultán Szigetváron. A szigetvári kutatások 2013–2016 között. Pécs, Pannon Castrum Kft., 2017. pp. 67–88.

Pap Norbert – Kitanics Máté: Nagy Szulejmán szultán szigetvári türbéjének kutatása (1903–2016). In: Pap Norbert – Fodor Pál (szerk.): Szulejmán szultán Szigetváron. A szigetvári kutatások 2013–2016 között. Pécs, Pannon Castrum Kft., 2017. pp. 25–47.

Pap Norbert – Kitanics Máté: Nagy Szulejmán szultán szigetvári türbéjének kutatása (1903–2015). In: Mediterrán és Balkán Fórum, 2015/IX:2 pp. 2–19.

Pap Norbert – Kitanics Máté: Turbék – Szulejmán szultán zarándokvárosa. In: Somogy: Irodalom Művészet Kultúra, 2016/44: (4) pp. 50-54.

Pap Norbert: Iszlám versus kereszténység – szimbolikus térfoglalás Szigetváron. In: Pap Norbert – Fodor Pál (szerk.): Szulejmán szultán Szigetváron. A szigetvári kutatások 2013–2016 között. Pécs, Pannon Castrum Kft., 2017. pp. 205–242.

Pap, Norbert – Kitanics, Máté: Die Erforschung der Türbe von Sultan Süleyman des Prächtigen bei Szigetvár (1903–2016). In: Ungarn Jahrbuch XXXIII. 2018. pp. 237–262.

Pap, Norbert: Lugares geográficos da simbólica expansão cristã e muçulmana em Szigetvár. In: Lilón, Domingo–Deák, Máté (ed.): Encuentros: Europa - Iberoamérica en un mundo globalizado: Libro homenaje al Prof. Ferenc Fischer en su 65 aniversario. Pécs; Budapest: Universidad de Pécs Centro Iberoamericano; Fakultás Könyvkiadó, 2018. pp. 289–304.

Pap, Norbert: The Pilgrimage Town (Türbe Kasabası) of Sultan Süleyman at Szigetvár. In: Pál, Fodor (ed.): The Battle for Central Europe. The Siege of Szigetvár and the Death of Süleyman the Magnificent and Nicholas Zrínyi (1566). Leiden – Boston, Brill, 2019. pp. 539–552.

Papp Júlia: "Végy társadnak a harczba..." A vitéz szigetvári nő(k) a 19. századi képzőművészetben. In: Művészettörténeti Értesítő, LXVI. 2017/1. pp. 35–51.

Papp Júlia: A vitéz szigetvári nő(k) a 16–17. századi hazai irodalomban és történetírásban. In: Bicskei István et al (szerk.): In via eruditionis. Tanulmányok a 70 éves Imre Mihály tiszteletére. Debrecen, 2016. pp. 384–393.

Papp, Júlia: Female body – male body. The valiant Hungarian women of Eger and Szigetvár from the 16th century in historiography, literature and art. In: Cogent Arts and Humanities, 2016

Papp Júlia: Szulejmán szultán halálának emlékezete a hazai képzőművészetben. In: Pap Norbert – Fodor Pál (szerk.): Szulejmán szultán Szigetváron. A szigetvári kutatások 2013–2016 között. Pécs, Pannon Castrum Kft., 2017. pp. 275–299.

Papp, Júlia: Reichshelden – Nationalhelden. Die tapfere ungarische Frau von Szigetvár in der Literatur und Kunst an der Wende des 18. und 19. Jahrhunderts in Wien und Pest-Buda. In: Wiener Geschichtsblätter, LXXII. 2017/4. pp. 347–365.

Petneházi Gábor (ford.): Egész Szlavónia legerősebb végvárának, Szigetnek Históriaja... 1568. In: Fodor Pál (szerk.): Szigetvár 1566. évi ostromának igaz története. Budapest, MTA BTK, 2019. pp. 133–176.

Rauscher, Peter: Camerale, Contributionale, Creditors and Crisis: The Finances of the Habsburg Empire from the Battle of Mohács to the Thirty Year's War. In: Fodor, Pál (ed.): The Battle for Central Europe. The Siege of Szigetvár and the Death of Süleyman the Magnificent and Nicholas Zrínyi (1566). Leiden – Boston, Brill, 2019. pp. 193–212.

Römer, Claudia; Nicolas Vatin: The Hungarian Frontier and Süleyman's Way to Szigetvár according to Ottoman Sources. In: Fodor, Pál (ed.): The Battle for Central Europe. The Siege of Szigetvár and the Death of Süleyman the Magnificent and Nicholas Zrínyi (1566). Leiden – Boston, Brill, 2019. pp. 341–358.

Strohmeyer, Arno: "Clash" or "Go-between"? Habsburg–Ottoman Relations in the Age of Süleyman (1520–1566). In: Fodor, Pál (ed.): The Battle for Central Europe. The Siege of Szigetvár and the Death of Süleyman the Magnificent and Nicholas Zrínyi (1566). Leiden – Boston, Brill, 2019. pp. 213–239.

Tomek Iván (ford.) – Sokcsévits Dénes: Cserenkó Ferenc: Szigetvár ostroma és elfoglalása, 1567(?). In: Fodor Pál (szerk.): Szigetvár 1566. évi ostromának igaz története. Budapest, MTA BTK, 2019. pp. 111–132.

Tracy, James D.: Tokaj, 1565: A Habsburg Prize of War, and an Ottoman Casus Belli. In: Fodor, Pál (ed.): The Battle for Central Europe. The Siege of Szigetvár and the Death of Süleyman the Magnificent and Nicholas Zrínyi (1566). Leiden – Boston, Brill, 2019. pp. 359–376.

Tüskés, Gábor: The Memory of the 1566 Siege of Sziget and of Miklós Zrínyi in Hungarian Literary Tradition. In: Fodor, Pál (ed.): The Battle for Central Europe. The Siege of Szigetvár and the Death of Süleyman the Magnificent and Nicholas Zrínyi (1566). Leiden – Boston, Brill, 2019. pp. 447–477.

Varga, Szabolcs: Miklós Zrínyi, Captain-General of Szigetvár (1561–1566) – His Organisational Activity and Death. In: Fodor, Pál (ed.): The Battle for Central Europe. The Siege of Szigetvár and the Death of Süleyman the Magnificent and Nicholas Zrínyi (1566). Leiden – Boston, Brill, 2019. pp. 377–395.

Vatin, Nicolas: On Süleyman the Magnificent's Death and Burials. In: Fodor, Pál (ed.): The Battle for Central Europe. The Siege of Szigetvár and the Death of Süleyman the Magnificent and Nicholas Zrínyi (1566). Leiden – Boston, Brill, 2019. pp. 427–443.

Zeynep, Tarım: Sigetvarname: A Visual Source of Sultan Süleyman's Last Campaign. In: Fodor, Pál (ed.): The Battle for Central Europe. The Siege of Szigetvár and the Death of Süleyman the Magnificent and Nicholas Zrínyi (1566). Leiden – Boston, Brill, 2019. pp. 411–426.

#### **IV. Az összegyűjtött sajtómegjelenések elérhetősége**

<http://szigetvar.btk.mta.hu/sajto>